

Štefan Barbarič
TURGENJEV IN SLOVENSKI
REALIZEM

Slovenska matica, Ljubljana 1983
(Razprave in eseji, 27)

Tema in problem Barbaričeve monografije sta že v naslovu izražena tako, da jo nedvoumno uvrščata na značilno, danes že klasično območje primerjalne literarne zgodovine, med »znanstvena dela, ki obravnavajo odziv, uspeh in vpliv pisatelja v tujini«, in sicer ne le v ožjem izseku posameznega literarnega dela ali v širšem sklopu celotnega opusa kakega pisatelja, ampak na zahtevnejši ravni »vpliva pisatelja na skupino ustvarjalcev (na literarno šolo, strujo, generacijo)« iz druge nacionalne literature (prim. Anton Ocvirk, *Teorija primerjalne literarne zgodovine*, 1936, poglavje *Linearno določanje vplivov*, str. 154 in 161). Velike pionirske študije te vrste so v Franciji, Angliji in Rusiji nastajale že v prvih desetletjih našega stoletja, pri nas šele po osvoboditvi. Barbaričeva knjiga se glede na izredno močno odmevnost Turgenjeva na Slovenskem, zlasti v 70. in 80. letih 19. stoletja, in glede na obsežno gradivo, ki ga je spričo tega moral upoštevati, pregledati in obvladati, uvršča med največja, žal maloštevilna tovrstna dela, kar jih je nastalo pri nas – postavimo jo lahko ob Moravčevo razpravo *Shakespeare pri Slovencih* (1949 in več poznejših razširjenih izdaj) in ob Krakarjevo študijo *Goethe pri Slovencih* (1972).

Barbaričeva razprava po tipu, ki mu pripada, in po metodi, ko jo uporablja, torej tudi pri nas ne pomeni novosti. Z vidika osnovnih izhodišč sploh nima namena uvajati novih ali vsaj na Slovenskem še nepreskušanih metodoloških prijemov, pač pa se premišljeno odloča za utrjene postopke, ki zanesljivo vodijo k postavljenemu cilju – stvarnemu, dokumentiranemu, vsestransko izčrpnemu poznavanju vloge, ki jo je literarni opus I. S. Turgenjeva v izbranem obdobju imel v slovenski prevodni in izvorni književnosti, v kritiki in publicisti-

ki. Po izbiri teme in zlasti še po širini in zahtevnosti obravnavane problematike pa se razprava loteva področja, ki je spričo opozoril literarnih ustvarjalcev, zlasti Janka Kersnika, ter kritikov in zgodovinarjev od Karla Štreklja do Ivana Prijatelja in Marje Boršnik že dolgo terjalo temeljite obravnave, a ga je Barbarič obdelal prvi. S tega vidika pomeni njegovo delo izredno dobrodošlo novost. Iz njegovih uvodnih navedb je mogoče povzeti še več, namreč, da je monografija o Turgenjevu v obdobju našega realizma vstavila doslej manjkajoči člen med raziskavami tujih avtorjev, ki so obdelali izredno močno odzivnost tega ruskega pisatelja tudi pri okoliških narodih – Hrvatih, Madžarih, Slovaki, Nemcih in Srbih.

V uvodu Barbarič vsestransko prepricljivo utemlji izbor teme, nato pa se manj izčrpno pomudi še ob teoretičnih in metodoloških vidikih svoje študije. Spričo čedalje očitnejše potrebnosti in čedalje večje razširjenosti primerjalnih raziskav tudi v tistih krogih literarnih zgodovinarjev, katerih osrednji predmet je posamezna nacionalna literatura, se zdi skoraj odveč utemeljevati umestnost primerjalne metode, ne glede na to, da je tako kakor zgodovinske vede nasploh njen zgodovinski aspekt doživel nekaj zavrnitev tudi v okviru literarnih ved. Bolj zanimiva bi bila podrobnejša razčlenitev avtorjevih stališč do konkretnějšíh vprašanj v širokem primerjalno-zgodovinskem okviru, vendar pove nekaj več le o svojih pogledih na kontroverzni termin »vpliv« in o tem, da mu gre v razpravi vendarle predvsem za »problem pobud in vplivov« (str. 5), a tudi za »vprašanja recepcije in odmevanja« (str. 6).

Barbarič se je torej z ustaljenih teoretičnih izhodišč, po ustaljenih praktičnih postopkih lotil obsežnega preverjanja in dopolnjevanja gradiva, ki ga je razvrstil v štiri skupine in ga obravnava v štirih poglavjih. Po formalni in vsebinski strani so to dejansko konstante to-

vrstnih primerjalnozgodovinskih študij: najprej so obdelani prevodi, nato so na vrsti »publicistični odmevi in kritika«, potem »literarne zveze in vzporednice« in končno »literarnoteoretske perspektive«, ali določneje povedano, vloga Turgenjeva pri oblikovanju realističnega literarnega nazora na Slovenskem. Pri vsem tem se je avtor lahko opiral le na bibliografske podatke o knjigah, sicer pa bolj na posamezna opozorila, domneve in teze kakor na konkretne analize. Da bi jih preveril in dopolnil, se je pač moral lotiti težaškega dela – sistematičnega pregleda virov in literature, o čemer pa lahko le sklepa, saj podatkov o obsegu in načinu zbiranja gradiva ne navaja. Iz sprotnih omemb in seznamov, žal razkosanih in raztresenih med besedilom (pregled prevodov iz 70. let je na str. 37, iz 80. let na str. 41–42, podatki o 60. in 90. letih pa so zajeti samo v besedilu), je videti, da so podatki o obravnavanem gradivu izčrpni in zanesljivi, čeprav navedbe tu in tam niso povsem natančne (*Pomladni valovi*, navedeni na str. 37, so npr. v Slovenskem narodu 1876 dejansko izhajali z naslovom *Pomladanski valovi*; pod vsakim nadaljevanjem je tudi zapisano, da jih je dr. Maks Samec poslovenil, ne prevedel, kakor navaja Barbarič).

Poglavje *Turgenjev v slovenskih prevodih* je bilo delno objavljeno že prej (l. 1975 v publikaciji *Rusko-jugoslavskie literaturnye svjazy* in l. 1982 v zborniku *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*, tu z naslovom *Prvi slovenski prevodi Turgenjeva*), celoten pregled prevajalske dejavnosti in objavljenih prevodov od l. 1869, ko je Barbarič našel prvega, do konca stoletja pa zajema monografija. Gradivo je očitno na novo pregledano in dopolnjeno; podatkom o prevodih se pridružujejo tudi podatki o prevajalcih, njihovih motivih za prevajanje in sploh okoliščinah, v kakršnih so nastajali prevodi. Ob prevodih je izčrpno razčlenjen predvsem njihov izbor – avtorja zanimajo torej predvsem tiste značilnosti preve-

denih del, ki so najzanesljiveje obnovljive po izvirniku: zvrstna pripadnost, teme, ideje, motivi, junaki. Barbarič opazuje prevod najprej kot bolj ali manj transparentnega, nevtralnega, neopaznega posrednika, dejansko povsem izenačenega z izvirnikom, kot pasivno predstavitev tujega dela v domačem jeziku. Ko pa primerja prevedena besedila z izvirnimi, ob nekaj zgledih pokaže, da se v marsičem sploh ne ujemajo: čeprav gre za prevode po ruskih izvirnikih, deloma celo za »suženjsko navezanost« nanje, je v njih veliko okornosti, pomenskih neskladnosti in izpuščanja. Vzrok za to vidi avtor razprave deloma v neustreznem jezikovnem znanju prevajalcev, ki so jim za učenje ruščine manjkali ustrezni pripomočki, deloma v pomanjkljivo razvitem prevodnem jeziku, tj. slovenščini. Analiza ekvivalentnosti prevoda z izvirnikom pa je ne glede na to povsem objektivizirana, jezik in značilnosti prevoda ocenjuje z diahronega vidika današnje jezikovne in prevajalske norme; ne spušta se v vprašanje, koliko in kako se v delu prevajalcev, pa tudi v ravnanju urednikov in založnikov, ki so njihove prevode objavljali, kaže literarni in prevajalski nazor. Prevod kot rezultat prevajalčeve specifične, toda konkretno izražene recepcije, neizogibno povezane z njegovo stilno-nazorsko opredeljenostjo, je vsekakor imel tudi aktivno – pospeševalno ali pa zaviralno – vlogo pri nastanku »realistične stilne formacije« v slovenski literaturi, kakor sledi iz novejših, tudi v komparativistiki sprejetih pogledov na prevod. Za razjasnitev problema, ki si ga zastavlja monografija, bi bila taka dopolnitev potrebna. Seveda pa so tovrstne raziskave zelo zahtevne in vsaj pri nas zanje še ni pravih zgledov.

Poglavji o odmevih in vplivih sta izdelani natančno, z nadrobniim poznavanjem literarnozgodovinskega konteksta. Razpravljanje je organizirano po kombiniranem vidiku avtorjev in kronologije posameznih izjav o Turgenjevu, upo-

rablja torej metodo zapovrstnih »binarnih prikazov«, kako so slovenski avtorji od Zarnika in Jurčiča do Celestina, Pajka, Stritarja, Mahničja, Streklja, Svetičja, Aškercja in še koga gledali na tedaj tako vznemirljivega ruskega pripovednika. Ob tem Barbarič sproti kritično pretresa še dotedanje ugotovitve in teze literarnih zgodovinarjev, kritikov in publicistov ter jih dopolnjuje s svojimi opažanji in dognanji.

V posebnem sklopu, a po enakem postopku je obdelano neposredno sklicevanje na Turgenjeva in prevzemanje posameznih elementov ali značilnosti njegovih del v literarnih besedilih Kersnika, Dolenca, Stareta, Maslja-Podlimbarskega, Detele, Gestrina in Meška. Tudi tu so dosledno upoštevana dognanja drugih, preskromno označen in preveč v ozadju pa je ostal avtorjev delež, ki je pač največji. Izrazito se je uveljavil predvsem njegov smisel za nadrobnosti in odtanke, zdi pa se, da je metodo raziskave v celoti le preveč obvladovalo zbrano gradivo s svojo kronologijo, ki venomer seka izpeljavo smiselnih povezav in sama po sebi sploh ne vodi k oblikovanju problemskih linij. Avtorsko-kronološki prikaz je izpeljan v treh paralelah – v vsakem poglavju posebej. Tako je npr. Maks Samec posebej obravnavan kot prevajalec *Dima* (str. 23–26) in posebej kot pisec uvodne besede k temu prevodu (str. 59–61), ne da bi bila med tem dvojim vzpostavljena kakšna globlja povezava.

Sklepno poglavje, v katerem bi še posebej pričakovali določno povzeta, povezana in problemsko izostrena dognanja prejšnjih treh, je spet čisto samostojna, neodvisna razprava o literarnem nazoru dobe in njenih značilnih predstavnikov (Levstika, Jurčičja, Stritarja), izoblikovanem ob upoštevanju Turgenjeva. Ne glede na to pa so prav teze tega poglavja izredno zanimive, ker s svojega posebnega vidika prepričljivo vodijo k sklepu, da se je naš realizem razvijal bolj ob opo-

ri šolske klasicistične poetike kakor ob polemiki z romantiko.

Škoda, da je v skrbno pripravljeno knjigi ostalo precej motečih tiskovnih napak, povsem nesprejemljivo pa je, da je to znanstveno delo izšlo brez običajnih, nujno potrebnih dopolnil – preglednic zbrane gradiva, uporabljenih virov in literature in vsaj še imenskega oziroma osebnega kazala. Od standardnih dodatkov ima samo povzetek, in sicer v ruščini.

Majda Stanovnik

Miran Hladnik
TRIVIALNA LITERATURA
DZS, Ljubljana 1983
(*Literarni leksikon*, 21)

V dobi vsesplošne ekspanzije množičnih medijev se vse bolj uveljavlja spoznanje o nujnosti teoretske refleksije tega specifičnega fenomena moderne dobe. Živahno zanimanje za vprašanja tako imenovane množične literature, ki smo mu v zadnjem času pričeli tudi v slovenskem kulturnem prostoru, nedvomno sodi v ta kontekst. Med izvirnimi deli, ki z različnih vidikov obravnavajo posamezna področja množične literature, gre Hladnikovi *Trivialni literaturi* prav posebno mesto; je namreč prvi poskus celovite obravnave tega področja pri nas. To seveda pomeni, da šele konstituira svoj predmet (slovenskega) literarnoteoretskega znanstvenega raziskovanja, zato ne bo odveč, če bomo skušali podrobneje pregledati in razčleniti avtorjeva metodološka izhodišča in šele nato ugotavljali ustreznost in uspešnost njihovih implikacij.

Preden se lotimo načelnega razpravljanja, si oglejmo na kratko in opisno razdelitev snovi prvih poglavij. Snov je razdeljena tako, kot je nekako že v navadi za Literarni leksikon. V uvodu avtor zasnuje osnovni krog svojega raziskovalnega polja: kot zbirni pojem za vrsto pojavov takšne literature, ki je nikakor ne moremo umestiti v t. i. »visoko« literature, uvede izraz trivialna literatura. Avtor se s tem na-